

Alleen wonen

Openings- en afscheidsredevoeringen,
gehouden op de Algemene Vergadering
van de Staatkundig Gereformeerde Partij
te Utrecht op 7 maart 1946

Ds. G.H. Kersten
Ds. P. Zandt

Laat mij van 't spoor, in Uw geboën vervat,
Niet dwalen, Heer'; laat mij niet hulp'loos varen
(Ps. 119:5).

Alleen wonen

Openings- en afscheidsredevoeringen,
gehouden op de Algemene Vergadering
van de Staatkundig Gereformeerde Partij
te Utrecht op 7 maart 1946

door

Ds. G. H. Kersten

en

Ds. P. Zandt

**Uitgave van de Landelijke Stichting ter bevordering van
de Staatkundig Gereformeerde beginselen**

Deze partijrede wordt u aangeboden in herspelde en hier en daar licht hertaalde vorm en is voorzien van tussenkopjes en annotaties. Aan de inhoud is niets gewijzigd. Andere partijredes van ds. G.H. Kersten en ds. P. Zandt zijn te raadplegen en/of te bestellen via www.inhetspoor.nl.

Colofon

Wijk en Aalburg, 2015

Bewerkt door A. Verwijs e.a.

Oorspronkelijke uitgave: 7 maart 1946

ISBN 978-90-77530-17-7

Heruitgave: Landelijke Stichting ter bevordering van de Staatkundig Gereformeerde beginselen

OPENINGSWOORD DS. G.H. KERSTEN

Geachte vergadering,

Het is mij een bijzonder voorrecht u thans weer na vijf bange jaren te mogen begroeten. U, afgevaardigden van de herren kiesverenigingen en belangstellende leden van de Staatkundig Gereformeerde Partij en onder u in het bijzonder de vele predikanten van onderscheiden kerkformaties, die trots alle smaad over de SGP uitgegoten, om des beginsels wil openlijk onze zijde gekozen hebben. Gezien de grote moeilijkheden aan het reizen nog steeds verbonden heeft het hoofdbestuur een opkomst als deze niet durven verwachten en heeft het gemeend met de grote zaal in het gebouw van Kunsten en Wetenschappen te kunnen volstaan. Die zaal bleek echter de schare niet te kunnen bevatten en waar Tivoli¹ niet beschikbaar was, is in haast deze ruime zaal gehurd, waar velen zich met een staanplaats zullen moeten tevredenstellen.

Een rechtvaardig oordeel

Het betaamt ons de goedertierenheden Gods te erkennen die Hij ons vorstenhuis en volk bewezen heeft. Hij heeft ons van de Duitse overweldiger verlost en deed ons niet naar onze zonden en vergold ons niet naar onze ongerechtigheden. Hoezeer moet dit de ootmoedige erkenning van eenieder van ons persoonlijk zijn; maar ook de belijdenis van ons gezamenlijk. Wie zou bestaan, indien de Heere met hem in het gericht wilde treden? En niet alleen persoonlijk, maar ook

¹ Bedoeld wordt het gebouw Tivoli aan de Kruisstraat te Utrecht.

gezamenlijk als volk hebben wij onze weg voor de Heere verdorven. De opgestapelde zonden riepen om het oordeel dat ons getroffen heeft. Hoeveel onrecht de Duitsers hebben verricht, God deed aan ons geen onrecht toen Hij ons overgaf in de hand van onze ontaarde vijand, die ons zou hebben uitgemoord en uitgehongerd, indien het hem ware toegelaten. Gelijk hij in het bijzonder door satanische haat gedreven tot zijn eigen ondergang de Joden heeft beproefd te doen. Hoe vreselijk toch de verharding is die over Israël is gekomen en waarin dat volk volhardt tot op deze dag, er liggen voor Abrahams zaad beloften die het onuitroeibaar maken. Wie zijn handen aan de Joden slaat, graaft zichzelf het graf. En toch in al dat onrecht dat de Duitse geweldenaar verrichtte, ging het rechtvaardig oordeel Gods over hen en ook over ons. Maar toen de nood op het hoogst gestegen was, toen een deel van ons volk de hongerdood voor ogen stond, toen reeds bevelen gegeven waren om onze steden - met name Rotterdam - geheel te verwoesten, zodat niet één steen meer op de andere gelaten zou worden, toen het plan reeds was gevormd om vele dijken door te breken en het land aan het water prijs te geven, toen is aan de niets en niemand ontziende vijand het woord vervuld: *Als gij het verwoesten zult volbracht hebben, zult gij verwoest worden* (Jes. 33:1m).

Zijn goedertierenheid over ons

Over Nederland heeft de Heere Zijn soevereine goedertierenheid uitgebreid. Hij bracht onze geëerbiedigde vorstin² en haar doorluchtig Huis weer op onze bevrijde erve. Zijn hand schonk ons bij de verlossing weer brood. Wie zal onze blijdschap beschrijven, toen de Engelse vliegtuigen boven ons ronkten, nu niet om dood en vernieling te braken, maar

² Koningin Wilhelmina (1880-1962)

om levensmiddelen uit te werpen; wie zal in woorden uitdrukken wat in ons is omgegaan, toen de Engelse en Canadese troepen triomfantelijk onze steden en dorpen binnentrokken, omstuwd door het bevrijde volk, dat vrij mocht adem halen? *De HEERE heeft grote dingen bij ons gedaan; dies zijn wij verblijd* (Ps. 126:3). Zijn goedertierenheid heeft zich verheven tot de bovenste wolken toe en roept ons tot bekering. Dat die roepstem moge verstaan worden, daar toch anders te vrezen is dat nog zwaarder oordeel ons wacht. Dringt de nood der tijden niet om een schuilplaats bij de Heere te zoeken?

Vele moeilijkheden en beroeringen

De blijmare van onze bevrijding toch bleef gedrukt. Wij werden verlost, maar een nieuwe bezetting, thans van bevriende zijde, was nodig om ons te behoeden voor de gevaren die dreigden na de ternederwerping van de Duitsers. Nog steeds blijft gebrek heersen aan hetgeen tot herstel van de verwoeste plaatsen en het weer op gang brengen van onze industrieën onmisbaar is; in diepe armoede zonk Europa en ons land in het bijzonder neer, dieper dan wij zelf wel beseffen; onze belastingen zijn schier niet te dragen en op onze regering rust de zeer zware taak ons volk voor erger te behoeden. Bij vernieuwing worden Nederlands zonen opgeroepen in militaire dienst om Indië te redden uit de greep van de revolutionairen of wie zegt, waartoe mogelijk nog meer. De beroeringen op aarde zijn niet gestild. Onder de overwinnaars is eensgezindheid, zozeer nodig voor het wederkeren van de rust van de volken, nog steeds verre. Duitsland heeft zichzelf verwoest. Na de Eerste Wereldoorlog maakte dit rijk een periode van ellende door die het zichzelf heeft veroorzaakt en waaruit het zich zocht op te heffen in

de droeve waan de heerschappij in Europa, ja, over geheel de wereld te zullen bemachtigen. Thans is het Duitse volk in dieper ellende en verwarring neergestort dan ooit tevoren. Zulk een chaos in het midden van Europa en aan onze oostelijke grenzen kan niet zonder schrikkelijke gevolgen blijven voor ons land. Daarenboven beoogt het communisme een omwenteling in geheel de wereld te bewerken en zendt het zijn propagandisten van volk tot volk. De revolutionaire machten, die God niet voor ogen stellen, ja, wier ganse pogen is Hem van de troon te stoten, weren zich met toenemend geweld. In ons Indië verkeren duizenden in doodsgevaar, besloten als zij waren en velen van hen nog zijn in ellendige kampen, waar het nodige levensonderhoud hun ontbreekt en hun leven dag bij dag bedreigd wordt.

Van een wederkeer is weinig te bespeuren

De tijden zijn ernstig. Zagen wij nu recht dat het onze zonden zijn die het ons zo bitter maken, wij zouden in ootmoed buigen voor de hoge God en uitroepen: *Komt en laat ons wederkeren tot den HEERE, want Hij heeft verscheurd en Hij zal ons genezen; Hij heeft geslagen en Hij zal ons verbinden* (Hos. 6:1). Van dat wederkeren tot de Heere is helaas maar al te weinig te bespeuren. Gods Kerk, door een wassende schare de rug toegekeerd, wordt bedreigd door allerlei wind van leer en terwijl haar kracht door scheur op scheur inteerde, is zij geworden gelijk of iemand op aarde iets gekloofd en verdeeld had; haar stem wordt nauwelijks meer gehoord. En Gods volk? De Kerk in engere, maar dan toch in wezenlijke zin, de gemeente van de uitverkorenen, door Christus' bloed gekocht en door de Heilige Geest toegebracht? Zouden wij van haar met smart niet moeten klagen: *De kostelijke kinderen Sions, tegen fijn goud geschat, hoe zijn zij nu gelijk gerekend*

den aarden flessen, het werk van de handen eens pottenbakkers! (Klaagl. 4:2). Van Gods Kerk zou de kracht moeten uitgaan tot behoud van geheel het Nederlandse volk. Kerk en staat zijn niet te scheiden. Reeds van de dagen van onze landsgeboorte af zijn zij ten nauwste verenigd. De kracht in de Tachtigjarige Vrijheidsoorlog werd niet gevonden in onze grote legerscharen, maar lag in het geloof, en de zuivere religie was - naar het woord van Willem Lodewijk - het hart en het bloed van de Republiek. Met de kerk verviel dan ook de staat der Nederlanden. Daar de vermanende stem tegen de zonde ontbreken ging, brak deze steeds driester door. Zegezingen noch oordelen weerhielden ons volk van het hellend vlak van de ongerechtigheden. Ds. Zandt heeft de jongste tijd bij vernieuwing in de Tweede Kamer van de Staten-Generaal erop gewezen dat de zonde ingedronken wordt als water. Een danswoede heerst als nooit tevoren en deze is een van de uitingen daarvan dat wij de banden verscheuren en de touwen van ons werpen die God om ons gelegd heeft. Zulk een droeve gesteldheid, zelfs onder de voortdurend drukkende hand des Heeren, moet ons doen vrezen voor de toekomst. God is geen ledig aanschouwer van onze daden. Dat heeft Hij betoond. Uw afgevaardigden in de hoge landszalen alsook in de Provinciale Staten en gemeenteraden hebben - dikwijls onder veel hoon en smaad - er jaar op jaar op gewezen dat Gods rechtvaardig oordeel te duchten was, omdat wij weigerden Zijn geboden te onderhouden. Zij behoeven de door hen gesproken woorden niet terug te nemen.

Geen dageraad buiten Gods Woord om

Steeds blijft het Woord des Heeren van kracht: *in het houden van die is groot loon* (Ps. 19:12a). Dit woord geldt ten spijt van alles wat met negering daarvan wordt aangewend om

het land uit de diepe put, waarin het wegzonk, weer te verheffen. Daaronder is te rekenen de geofende drang om een eenheid te vormen, zonder het hechte fundament dat Gods Getuigenis ons biedt, daaraan ten grondslag te leggen. Allereerst hoort u te midden van de alom heersende verdeeldheid het geroep om aaneen te sluiten en in eendracht kracht te zoeken. Dat geroep is bijna zo oud als de wereld is. Babels toren werd gebouwd om de mensen bijeen te houden en verstrooiing over geheel de wereld te voorkomen. De wereldrijken van de Assyriërs, Babyloniërs, Meden en Perzen, Grieken en Romeinen beoogden niet anders. En toch, de gezochte eenheid werd in de Babylonische spraakverwarring en in de ondergang van de geweldige wereldrijken telkens weer door Gods geduchte oordelen verbroken. Geen ander lot is de eenheidsworsteling van de Gods geboden miskennende partijen beschoren. Al zal men het Babylon stichten waarmee alle kooplieden der aarde handel drijven in goud en zilver en kostelijk gesteente en paarden en fijn lijnwaad en alles wat de wereld begeerlijk is, welhaast zal dat Babylon ineenstorten en het bitter geroep over de aarde gaan: *Wee, wee de grote stad, (...) want in één ure is zo grote rijkdom verwoest* (Openb. 18:16).

Daarentegen zal de eenheid bestaan die tussen Christus en Zijn uitverkoren Kerk door God Zelf is gewrocht, en hebben wij voor het staatkundig leven een eenheid te zoeken, gegrond op Gods onveranderlijk Getuigenis. *Tot de Wet en tot de Getuigenis; zo zij niet spreken naar dit Woord, het zal zijn dat zij geen dageraad zullen hebben* (Jes. 8:20).

Vele voorbeelden van verbreking in onze historie

In de historie van ons land liggen de voorbeelden voor het grijpen. De Franse Revolutie brak ons, toen de libertijnse

geest - van het begin van onze landsgeboorte af door de stoere calvinisten bestreden - de overhand verkregen had en het verdwaasde volk sprong en danste om de vrijheidsboom. Hoe duur is de eenheid met Frankrijk ons te staan gekomen! Weldra sloegen na de bevrijding roomsen en liberalen de handen ineen om onze school en daarmee het opkomend geslacht te beroven van de Bijbel, alsook van die door hen zo zeer gehate Catechismus. Nauwelijks was dat doel bereikt of bij verbreking van deze eenheid werd de coalitie tot stand gebracht, het monsterverbond tussen de protestants Christelijke partijen en rome. Ook die eenheid ligt verbroken, sinds 11 November 1925, toen op mijn voorstel, door ds. P. Zandt gesteund, het **gezantschap bij de paus** werd afgeschaft. Hoewel de roomsen beweerden dat dit gezantschap volstrekt niet een rooms, maar een Nederlands belang betrof, stelden vier roomse ministers van het toenmalige kabinet³ ogenblikkelijk na de aanneming van ons amendement hun portefeuille beschikbaar. Of het hun ook ter harte ging!

Fundamenten ondergraven

Thans wordt geheel het Nederlandse volk opgeroepen een eenheidspartij te vormen, de **Partij van de Arbeid** (PvdA). Zonder onderscheid van godsdienstige overtuiging wil die partij alle Nederlanders omvatten, dat wil zeggen: zij bant Gods Woord van het publieke erf en van de regering van het land uit. De weg tot een Gods Woord verzwijgende eenheid is gebaad door hen die onder Christelijke vlag - met amputering van de 21 woorden uit artikel 36 van de Nederlandse

³ Kabinet-Colijn I, dat na iets meer dan drie maanden al ten val kwam, doordat de Tweede Kamer op 11 november 1925 het door de SGP ingediende amendement tot afschaffing van het gezantschap bij de paus aannam.

Geloofsbelijdenis - een godsdienstig neutrale staat hebben geproclameerd.⁴ Zij hebben de fundamenteën van ons volksbestaan ondergraven, tot smart van degenen die de oude palen niet terug konden zetten.

Samengedrongen in de SGP

De Heere heeft Zich toch een overblijfsel behouden, ook onder ons, dat van de eis van Zijn Woord voor overheid en onderdaan niet kan afstaan. Dat overblijfsel werd, voor een deel althans, nu dertig jaar geleden, samengedrongen in de Staatkundig Gereformeerde Partij, die beoogt de reformato-
rische zuurdesem geheel het staatkundig leven te doen doortrekken.

De strijd die deze kleine partij aanbond, was zeer zwaar. Zij stond en staat als een klein hoopske, bijna maar als een Gideon met zijn driehonderd tegen de ontelbare⁵ Midianieten. Evenwel streed zij niet zonder bemoediging. Niet alleen werd door de ingrijpende hand van de Heere de door haar bestreden **vaccinatiedwang** afgeschaft en haar voorstel het voor Nederland zo smadelijke (thans helaas weer herstelde) **gezantschap bij de paus** opgeheven, maar de onderlinge band werd gesterkt. De jaarvergaderingen wiesen. Met blijdschap togen uit alle oorden van het land de vrienden op, zodat de grote zaal van Tivoli soms meer dan vol werd. Ook deze vergadering legt een sprekend getuigenis af van de

⁴ Ds. Kersten doelt hier met name op de Antirevolutionaire Partij (ARP) en verder op de Christelijk Historische Unie (CHU). Op de synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland van 1905 werd besloten om de 21 woorden (om te weren en uit te roeien alle afgoderij en valse godsdienst, om het rijk van de antichrist te gronde te werpen) te schrappen.

⁵ ontallijke

liefde tot de beginselen, die ons samenbinden. Ja, deze samenkomst die door Utrechts straten tot verbazing van velen optoog van het gebouw van Kunsten en Wetenschappen, dat de schare op geen honderden na bevatten kon, naar deze overvolle zaal, logenstraft alle vals gerucht als ware de SGP dood. Zij is in volle kracht uit de verdrukking van de vijand herrezen. Daardoor aangevuurd moge ik u te meer opwekken de beginselen, vooral in deze dagen van diep verval, getrouw en onverzwakt te bewaren. Dat zal u nopen in isolement uw kracht te zoeken. Uw plaats in de worsteling van de volksgroepen is u geweest in die welke weleer Israël innam onder de volkeren:

Zie, dat volk zal alleen wonen (Num. 23:9m).

Balak, de koning van de Moabieten, heeft Bileam geroepen om het zaad van Israël te vloeken. Trots alle beloften en bedreigingen heeft Bileam echter dit volk bij herhaling gezegend, omdat God het hem gebod. Bij die zegening, toen Bileam verrukt werd over de heerlijkheid waarmee God Zijn Israël bekleden zou, heeft hij van Jakobs zaad uitgeroepen: *Zie, dat volk zal alleen wonen.* Afgezonderd van de heidenen zal het wonen in het land dat in het noorden en zuiden en in het oosten en westen door natuurlijke begrenzing van bergen en woestijnen en van de zee, die niet één goede havenplaats bezat, het Israël Gods een van alle zijden afgesloten woonplaats bood, zonder dat ook maar één grote heirweg door Kanaän heenliep.

Groot voorrecht

In dat alleen wonen lag Israëls groot voorrecht. Alleen zou het wonen, verbonden aan de dienst van Jehova. God was in het midden van hen en de onderhouding van Zijn dienst

maakte dit volk alleen een wijs volk. Niet minder legde de bepaling van deze woning op Jakobs nageslacht een dure roeping. Verzaking daarvan bracht de ondergang over dit volk. Toen de wereldrijken opkwamen en de goddeloze koning Achaz tegen Jesaja's woord in (Jes. 7:20) zich bij Assyrië aansloot en Israëls alleen wonen ophief (2 Kon. 16), tastte hij het grondbeginsel van het bestaan van zijn koninkrijk aan. Hoe zwaar de aangewezen weg die het afgezonderde volk te gaan had, ook was, evenwel ging het deze **niet zonder hoop**. De Heere trad in de strijd aan de spits en wrocht verlossing van de machtigste vijanden.

Niet verzwageren!

En nu zij voetstoots toegegeven dat Israël een theocratisch volk was, waarmee als theocratie geen wereldlijke staat ooit te vergelijken is. Tegenbeeld van Israël is in dit opzicht de Kerk, niet enige natie. Niettemin liggen in de wetten en bepalingen aan dit volk gegeven, normen en leringen voor elke staat. Allereerst wel deze dat wij alleen zullen wonen om in Gods geboden te wandelen. Verzwagering met degenen die God openlijk de rug toekeren, trekt van God en Zijn Woord af en verwekt Gods toorn over ons. Op eigen erve worde bedacht dat zij de ondergang van ons volk bewerken die uit onen bijgeloof hun krachten putten. De Heere verwaardige ons liever verachting en smaad en uitwerping te dragen dan prijs te geven het pand door God ons toevertrouwd en te verlaten de plaats die ons door Hem geweest is.

Voorbeelden van alleen wonen

Menigmaal scheen het alsof deze plaats geheel door de vijand zou vertreden en het volk dat daar woonde, zou vernie-

tigd worden. Israëls geschiedenis spreekt daarvan niet alleen, maar ook onze landshistorie. Men herinnere zich slechts zo menig moment uit het leven van onze eerste Willem van Oranje, in het bijzonder toen hij - als anderen hem schreven dat de strijd gewis verloren was indien hij niet met enig machtig vorst een verbond gesloten had - juist toen in die hachelijkste stonden antwoordde dat hij niet met enig aardse gebieder, maar met de Heere der Heeren en de Potentaat der potentaten een vast verbond gemaakt had.

Of wilt u een voorbeeld uit later tijden van de schijnbaar hopeloze kamp op geestelijk gebied. Denk dan aan de schoolstrijd, toen Kappeijne het bekende woord sprak: 'Dan moeten de minderheden maar onderdrukt worden'.⁶ Toen ging het alleenwonende volk eronder - gesmaad en gesmaald. Alle uitkomst scheen hun afgesneden. En toch zij werden staande gehouden en zij hebben getriomfeerd en zij vermengden zich niet met hen die hun Gods Woord wilden ontroven.

Schaart u schouder aan schouder

Gelijk weleer zo is het nog. Het ontga niemand dat de strijd verscherpt. Weer staan de verkiezingen voor de deur en het zal in ons land gaan om het *to be or not to be*. Man tegen man

⁶ **Johannes (Jan) Kappeyne van de Coppello** (1822-1895), een liberaal politicus en een vermaard advocaat, was minister van Binnenlandse Zaken in het kabinet-Kappeyne van de Coppello (3 nov. 1877 - 20 aug. 1879). Bracht in 1878 de van confessionele zijde fel bestreden Wet op het lager onderwijs tot stand. Eerder, op 8 december 1874, had hij in de Tweede Kamer van de Staten-Generaal het orthodox-Christelijk volksdeel van die dagen al toegebeten dat *die minderheid maar moest worden onderdrukt, want dan is zij de vlieg die de ganse zalf bederft, en heeft zij in deze maatschappij geen recht van bestaan*. Door dr. Abr. Kuyper werd hij onmiddellijk weersproken. Sinds die tijd stond hij in Christelijke kring bekend als de *man van de dode vlieg*.

zal de strijd moeten gevoerd worden. Staat dan in die kamp kloek en onverdroten om des beginsels wil. De door u beleden beginselen zijn het overwaard dat gij u in de strijd werpt èn omdat haar beleving door God geëist wordt èn omdat het belang van het land de onderhouding ervan vordert. Niet een van ons zegge met verachting: 'Och, die politiek'. Geen leraar, geen ouderling; niet één onderwijzer, niet één die geroepen is leiding te geven, zelfs geen gewoon⁷ burger verzake zijn dure plicht. Schaart u, mijn vrienden, schouder aan schouder en stelt u als een enig man tegen hen die met welke gaven ook bedeed, door het verlaten van de oude paden gewis de ondergang van ons volk bewerken. Ook als zij onder Christelijke leuzen ons volk van het vaste fundament aftrekken. Aan overheid en volk worde de eis van Gods Woord gesteld, door onze kerk van ouds beleden in artikel 36 van onze Nederlandse Geloofsbelijdenis.

Onzuivere zuivering

Indien wij alleen zullen wonen, zal smaad ons deel zijn. Draag die hoon geduldig! Over mij zelf zal ik thans niet spreken. Ik heb u een blik gegeven over mijn gedrag tijdens de oorlog in verband met het besluit van de Zuiveringscommissie tot mijn niet-toelating als lid van de Tweede Kamer van de Staten-Generaal in mijn bekende brochure *Mijn standpunt toegelicht* (1945). Eén opmerking moge ik echter nog maken. Deze betreft een krantenbericht over 'Onzuivere zuivering', zelfs in het *Gereformeerd Weekblad* van bevriende zijde zonder enige informatie overgenomen.⁸ In dat artikel werd ik gedaagd het schrijven van de Zuiveringscommissie

⁷ gemeen

⁸ Zie: 'Persschouw', in: *Gereformeerd Weekblad*, 23 februari 1946

publiek te maken, opdat ieder dan weten zou op welke gronden die niet-toelating berustte. Ik deel u dienaangaande mee:

- a) Dat mij nimmer enig bericht van het bedoelde commissiebesluit werd gezonden. Door de radio, die ik niet heb, moet dit besluit zijn omgeroepen. Daarna is het in de kranten bekendgemaakt.
- b) En dat mitsdien de gronden waarop dit besluit rust, mij niet zijn bekendgemaakt.

Verdediging was mij dan ook niet mogelijk. De smaad dere u niet in de strijd die u wacht, opdat de vijand niet van vreugde om ons opspringe. Zie hem vrijmoedig in het aangezicht als hij u in mij treffen wil. Nooit hield ik mij met één Duitser of NSB'er ook maar op, veel minder telde ik hen onder mijn vrienden, zo een illegaal blad smaadde.⁹ Wel ben ik door hen verjaagd en beroofd. Winterhulp¹⁰ heb ik bestreden van de eerste dag af aan en anderen in het geweer gebracht. In één woord, alle heulen met de vijand was verre van mij. Dit zij u genoeg om de schimpende tegenstander te weerstaan en eenparig op te trekken om de belangen van het land te zoeken in de onderhouding van Gods geboden.

⁹ Ds. Kersten doelt hier op het illegale, zogenaamd Christelijke blaadje *Wachter, wat is er van de nacht?* Zie: G.H. Kersten, *Mijn standpunt toege-licht*, 1945, p. 4.

¹⁰ Winterhulp was de algemeen gebruikte benaming voor de Stichting Winterhulp Nederland (WHN), de nationaalsocialistische organisatie die tijdens de Tweede Wereldoorlog alle maatschappelijke hulpverlening zoals verleend door de overheid en door particuliere en kerkelijke organisaties in Nederland moest overnemen ten koste ook van de diaconie.

Strijd zelfstandig voortzetten

Grote belangen zijn aan de orde. Ik wijs slechts op enkele. Van Christelijke zijde werd een streven naar eenheid openbaar. Slechts van terzijde werd de SGP gepolst. Blijkbaar was zij in het oog van de AR een officiële uitnodiging tot bespreking niet waard, hoewel onzerzijds onderhandeling niet werd afgewezen. **Niemand verwijt de SGP dan ook scheurziekte.** Niets ware ons liever dan dat allen die van Christelijke huize zijn in eenheid optrokken, maar **onmogelijk is het ons af te staan van de beginselen** door ons beleden en in en buiten de volksvertegenwoordiging onvermoeid verdedigd. Zolang de andere partijen die beginselen verloochenen, gelijk met name ook de antirevolutionairen doen, is samengaan met hen uitgesloten. Laat u zelfs door de droeve tijdsomstandigheden door haar lokstemmen niet beïnvloeden. In het isolement ligt onze kracht! Niemand verlappe, niemand ontvalle de moed om zelfstandig de aangebonden strijd voort te zetten.

Wie daarentegen de aloude beginselen belijdt, van welke kerkelijke richting hij ook zij, verenige zich op staatkundig terrein. De SGP is geen kerkelijke partij. Het verheugt mij dan ook zeer dat een toenemend aantal hervormden en Christelijk-gereformeerden tot de partij is toegetreden, waarvan deze vergadering getuigenis geeft.

Tegen verzekering

De sociale wetgeving zal in sterker mate dan voorheen de aandacht vragen. Nimmer heeft de SGP de noodzakelijkheid voorbijgezien om de nooddriftigen hulp te bieden. Integendeel, wij hebben milder verzorging bepleit dan tot op heden is geschied. Alleen hebben wij ons tegen de verzekering gesteld, allereerst om principiële redenen, maar ook omdat de

bedrijven door die verzekering op bijna ondragelijke wijze worden belast. Kerk en staat hebben van de dagen van de Republiek af samengewerkt om in de nood van de behoeftigen te voorzien en aan de vaders mag de roem van rijke voorziening in die nood niet onthouden worden.

Andere actuele punten

De wacht moet worden betrokken tegen de socialisatie van de bedrijven als in strijd met wat Gods Woord ons leert aangaande het eigendom en de positie van patroon en arbeider. Het onderwijs zal de volle aandacht vragen. Vereenvoudiging zal nodig zijn, meer aanpassing aan de praktijk onafwijsbaar. Daarbij is het de vraag of het aantal onderwijsinrichtingen niet behoort te worden ingekrompen, zulks vooral met het oog op de verorbering van een groot gedeelte van onze inkomsten door het onderwijs. Waartoe de ULO-school¹¹ naast de driejarige HBS¹² gehandhaafd? Waarom deze laatste in stand gehouden naast de Handelsschool? Waarom de vijfjarige HBS-A te behouden in plaats van de HHS¹³, die op de praktijk gericht was? Reorganisatie van ons onderwijs is om bezuiniging gebiedende eis. Bovendien roept de ervaring om een eind te maken aan het opproepen van kennis die in de praktijk geen nut doet. Waarom, zo vra-

¹¹ (Meer) uitgebreid lager onderwijs, afgekort mulo of ulo, is een schoolvorm die in Nederland ontstond onder de Onderwijswet van 1857 en in 1968 in het kader van de Mammoetwet afgeschaft en vervangen is door de mavo.

¹² De hogere burgerschool, afgekort tot HBS, was een Nederlandse onderwijsvorm voor voortgezet middelbaar onderwijs, die met de invoering van de Mammoetwet in 1968 werd opgevolgd door enerzijds de vijfjarige havo en anderzijds het zesjarige vwo.

¹³ Hogere handelsschool

gen wij ons voorts af, moet een leerling van alle verdere studie uitgesloten worden die in sommige vakken niet mee kan, hoewel hij in andere vakken goed is? Kan wat in Amerika geschiedt, hier geen toepassing vinden? Maar welke verandering men ook aanbrengt, het beginsel worde nimmer prijsgegeven!

Ons Indië baart grote zorg, vooral nu de tijd van krachtig optreden tegen het revolutionair verzet voorbij schijnt te gaan. Niet minder zullen de financiën van het land de aandacht vragen. Zouden wij ooit onder zwaarder schuldenlast gebogen zijn geweest dan thans het geval is?

De toekomst is donker, maar indien ons volk de wegen des Heeren kiezen moge, is er verwachting, daar Gods beloften groot zijn aan natiën die Hem dienen.

Ten slotte

Ik besluit met de bede dat de Heere onze geëerbiedigde koningin en haar vorstelijk Huis van eeuw tot eeuw ten rijke zegen stelle door Nederlands volk tot der vaderen God weder te brengen. Onze overheden schenke de Heere genadiglijk het goede voor ons diepgezonken land en volk te zoeken. Hij doe hen - en ons met hen - eigen onbekwaamheid en krachteloosheid kennen en schenke te ervaren (Ps. 84:3):

*Welzalig hij die al zijn kracht
En hulp alleen van U verwacht,
Die kiest de welgebaande wegen.*

AFSCHEIDSWOORD DS. KERSTEN

Nadat de jaarvergadering de aanwezige hoofdbestuurleden ds. P. Zandt, dhr. Joh. de Kok, dhr. P. van der Meulen, ir. C.N. van Dis en dhr. F.M.C. Brinkman als zodanig en mij weer als haar voorzitter verkozen had, de kandidatenlijst voor de Tweede Kamer van de Staten-Generaal vastgesteld en daarop mij op nummer 1 geplaatst had en nadat door de kiesverenigingen aanhangig gemaakte zaken waren afgedaan, heb ik ten tweede male het woord gevoerd, thans om het voor mij zware besluit mede te delen dat mijn hartkwaal mij noopte de arbeid op politiek terrein neer te leggen. Ook dit slotwoord vindt hier een plaats.

Geachte vergadering,

Ik gevoel mij gedrongen u mijn oprechte dank te betuigen voor de blijken van liefde, waardering en trouw door u mij deze dag in het bijzonder betoond. Reeds uw grote opkomst was mij een bewijs niet alleen van uw pal staan bij de beginselen van de partij die ons allen lief is, maar bovendien van uw aanhankelijkheid aan mij, sinds 1918 uw voorzitter. Niet minder getuigde daarvan de geest die deze dag onder ons heerste en uw verkiezing van nu en om bij vernieuwing u te leiden en als eerste kandidaat voor de Tweede Kamer, waarvan de verkiezingen voor de deur staan. Tegenover de smaad en onrechtvaardige bejegening mij van zekere zijde aangedaan, hebt gij mij gesterkt en ongevraagd uw vol vertrouwen geschonken. Het is de vijand niet gelukt een wig tussen ons te drijven; zijn aanslag op ons is mislukt. Gesterkt door de band der liefde die ons allen omvat, gaat gij de dagen van de stembusstrijd tegemoet.

Terugreden om gezondheidsredenen

U zult beseffen hoe zwaar mij het besluit valt, dat ik u thans moet mededelen, namelijk dat ik mij om gezondheidsredenen op advies van de dokters die mij behandelden, geheel terugtrekken moet: èn als lid van het hoofbestuur èn als kandidaat voor de Tweede Kamer moet ik bedanken. In 1943 heeft de Heere mij op het ziekbed geworpen. Een trombose in een van de hartslagaderen deed mij geruime tijd in levensgevaar verkeren. Het was mij, toen ik door deze ziekte¹⁴ werd aangegrepen, of ik uit het leven in één ogenblik wegzonk. Ik mag het tot roem van Gods genade in deze vergadering wel mededelen, de dood ware mij geen koning der verschrikking geweest. Door het geloof mocht ik mij verlaten op Hem Wiens zoenverdiensten mijn zonden wegnamen en mij liefelijk maakten in de ogen van de Vader, Die met Zijn liefde mij vervulde en de hemelen mij opende. Toen kon ik zingen (Ps. 17:8):

*Maar (blij vooruitzicht dat mij streelt!)
Ik zal, ontwaakt, Uw lof ontvouwen,
U in gerechtigheid aanschouwen,
Verzadigd met Uw Godd'lijk beeld.*

Het behaagde de Heere echter mij weer op te richten. Evenwel blijft de trombose. Inspanning is mij verboden en de tweede ernstige aanval, die mij weer noopte een paar maanden algehele rust te nemen, heeft zulke diepe sporen achtergelaten dat ik mijn arbeid voor de partij moet opgeven. Ik ware dan ook deze dag in uw midden niet geweest, indien de begeerte mij niet gedrongen had nog eenmaal u toe te spreken en van u afscheid te nemen als uw voorzitter. Met stille trom wenste ik niet heen te gaan; daarvoor gevoel ik de band

¹⁴ krankte

tussen u en mij gelegd gedurende de bijna 30 jaar van ons politiek samenleven te nauw.

Oprichting en geschiedenis van de partij

Velen van mijn oprechte vrienden zijn niet meer; zij hebben de loop voleindigd en juichen voor de troon van God. Onder hen gedenk ik allereerst ds. H. Kieviet (1873-1928), die in de kracht van zijn leven werd weggenomen, en ds. J. van der Vegt (1863-1929), te Harderwijk overleden, ds. J.R. van Oordt (1859-1942), die de geboortesamenkomst van de partij te Middelburg leidde. Op 24 April 1918, toen reeds acht kiesverenigingen waren opgericht, werd weer onder zijn leiding te Middelburg vergaderd en een voorlopig bestuur uit elke kiesvereniging samengesteld, te weten uit:

Middelburg: *ds. J. R. van Oordt en dhr. P. Baayens.*

Aagtekerke: *ds. R. Kok en dhr. S. Wisse.*

Krabbendijke: *dhr. A. Weststrate en dhr. J. Huissen.*

Yerseke: *ds. G. H. Kersten, dhr. C. Hartog en dhr. H. Butijn.*

Waarde: *dhr. P. Kok en dhr. M. H. J. Weststrate.*

Hoedekenskerke: *dhr. J. Boone en dhr. J. Lukasse.*

's-Gravenpolder: *dhr. L. Hoekman en dhr. J. de Koster.*

Nisse: *dhr. L. Nieuwenhuize en dhr. M. Ekhardt.*

Tot voorzitter werd verkozen ds. G.H. Kersten en tot secretaris A. Weststrate te Krabbendijke.

Van onderscheiden plaatsen kwamen sympathiebetuigingen in, zo van Veenendaal, Ridderkerk, Zeist, Kampen, Rotterdam, Rijssen, De Lemmer, Moerkapelle. Ter vergadering van 7 mei 1918 werd een definitief bestuur gekozen, bestaande uit acht leden. Een veertiental kiesverenigingen was 5 augustus 1919 te Middelburg vertegenwoordigd. De heer A. Weststrate trad als lid van het hoofdbestuur af. In zijn plaats

werd de heer P. van der Meulen gekozen, terwijl de heren Joh. de Kok van Nieuwdorp en P.J. Lamoré van Borssele zitting in dit bestuur verkregen. Dit was toen als volgt samengesteld: ds. G.H. Kersten, ds. R. Kok, ds. H. Kieviet, ds. J. van der Vegt, ds. J. Vreugdenhil, dhr. L. Hoekman, dhr. Joh. de Kok, dhr. P. van der Meulen en dhr. P.J. Lamoré.

De Banier

Behalve vele belangstellenden waren 5 augustus 1920 reeds 22 kiesverenigingen vertegenwoordigd. Deze vergadering nam het besluit tot uitgave van een eigen orgaan, welk besluit vaster vorm verkreeg in de samenkomst van 11 februari 1921 te Krabbendijke. Ds. G.H. Kersten werd tot redacteur, ds. H. Kieviet tot administrateur aangewezen, terwijl laatstgenoemde tevens het penningmeesterschap van de partij werd toevertrouwd. Voorts werd besloten het blad tweemaal per maand te doen verschijnen. Op 5 Mei 1921 is *De Banier* verschenen.

Nieuwe hoofdbestursleden

De volgende Algemene Vergadering kwam 3 augustus 1921 te Rotterdam samen, gelijk ook die van 20 April 1922. Deze laatste vergadering telde reeds 90 afgevaardigden. Ds. J.D. Barth werd in het hoofdbestuur gekozen, ds. P. Zandt trad tot de partij toe en werd in 1923 lid van het hoofdbestuur. Gevolgd in 1925 door ds. D.J. van de Graaf en burgemeester D. Kodde, terwijl ir. C. N. van Dis in 1929, ds. H.A. Leenmans in 1930 en ds. A.F.P. Pop en de heer F.M.C. Brinkman in 1940 tot bestursleden van de partij gekozen werden.

Geen kerkelijke partij en groei

Uit deze simpele opsomming van de feiten blijken twee dingen:

Ten eerste dat de SGP geen kerkelijke partij is, daar zelfs in het hoofdbestuur, zodra dit mogelijk werd, predikanten en leden van de hervormde en Christelijk Gereformeerde Kerk naast die van de Gereformeerde Gemeenten zitting hebben gehad.

En ten tweede geven die feiten duidelijk blijk van de groei van de partij. Dit moge nog klaarder aan het licht treden door een weergave van het aantal kiesverenigingen. Bedroeg haar getal in 1918 slechts 8, reeds in 1923 waren er 77 en 100 in 1925. Niettegenstaande het klein getal aan verenigingen werd in 1922 ds. G.H. Kersten verkozen tot lid van de Tweede Kamer van de Staten-Generaal en met hem ds. P. Zandt in 1925, terwijl ir. C.N. van Dis als derde in 1929 werd toegevoegd.

Gestadig groeide de partij, niettegenstaande tegen het vrouwenkiesrecht stelling genomen is. De kiesverenigingen breidden zich tot over de 200 uit. De algemene vergaderingen, jaarlijks gehouden, telden zoveel belangstellenden dat weldra niet alleen de zaal van de Protestantenvbond, maar ook die in het gebouw van Kunsten en Wetenschappen te klein werd. Zelfs de grote zaal van Tivoli was tot de uiterste hoeken meermalen gevuld.

Ook deze dag levert het sprekend bewijs dat de door de SGP beleden beginselen velen in den lande lief zijn en dat duizenden haar veel gesmaalde en onrechtvaardig bejegende leiders getrouw zijn. Persoonlijk dank ik u allen voor uw liefde en trouw mij bewezen. Het is mij tot grote blijdschap dat ik deze dag heb mogen meemaken en geen failliete zaak behoef achter te laten.

Afscheid

Thans is het ogenblik gekomen dat ik van u afscheid nemen moet. Hoe gaarne had ik de strijd, die ik niet vrees, met u in de komende dagen [willen] aanbinden. Ik wens mij [echter] aan de wil van de Heere te onderwerpen.

Aan u, mijn hooggeachte vriend ds. P. Zandt, draag ik mijn taak over. Het was mij tot grote blijdschap toen u zich bij de SGP voegde en mijn vertrouwen in u is niet beschaamd. Vijftien jaar lang hebben wij samen in de Tweede Kamer de belangen van het land mogen bepleiten en nimmer rees tussen ons enig geschil aangaande de beginselen. De Heere sterke en bekwame u bij het klimmen van uw jaren tot de zware taak, waartoe gij geroepen zijt en Hij geve u wijsheid de partij te leiden en de moeilijkheden die zich voordoen, te overwinnen, opdat onder uw leiding de eis Gods meer en meer tot het Nederlandse volk doordringe, tot eer van Zijn Naam en tot welzijn van ons volk.

Het zij u, mijn vriend Joh. de Kok, gegeven nog menig jaar de zaak die ons lief is, te dienen. Sinds 1919 hebt gij onafgebroken zitting in het hoofdbestuur gehad met de penningmeester, de heer P. van der Meulen, die al die jaren de financiële zorgen van de partij gedragen heeft. De Heere zij met u en zegene uw arbeid in dezen verricht. Ook onze geachte secretaris ir. C.N. van Dis, die gedurende een achttal jaren met ons de partij in de Tweede Kamer vertegenwoordigde en die ons in vele opzichten tot steun geweest is, beveel ik de behartiging van de belangen van ons volk op politiek erf aan, alsmede de heer F.M.C. Brinkman, die sinds 1940 zitting in het hoofdbestuur verkreeg.

Ik gedenk degenen die thans niet in ons midden zijn om hetgeen zij in de dagen vóór de oorlog hebben verricht, niettegenstaande de bittere tegenstand die zij als SGP'er te verduren hadden.

Ik besluit met u allen, mijne vrienden, vertegenwoordigers van de fel bestreden SGP, op te wekken bij het oude beginsel te blijven. Al zoudt gij zelfs voor de in getal sterkere tegenstander moeten wijken, gelooft dat uw beginsel onoverwinnelijk is en staat het nimmer af, noch aan on- noch aan bijgeloof, noch ook aan het ratelgeloof van deze dagen, dat in bond met de vijand van de Reformatie sterkte zocht en weer zoekt. Moge het mij gegeven worden in mijn laatste dagen in uw vastheid en groei mij te verheugen tot heil van vorstenhuis en vaderland. Wil ook aan mij gedenken in uw liefde en indien God u bidden leerde, in uw gebeden.

TOESPRAAK VAN DS. P. ZANDT

Hierna nam ds. P. Zandt het woord. Hij sprak als volgt:

Geachte vergadering,

Nu het voor ons allen zo pijnlijk ogenblik is gekomen dat mijn hooggeachte vriend, ds. G.H. Kersten, gedrongen door de ernstige ziekte waaraan hij lijdt, en op nadrukkelijk medisch advies zijn arbeid als voorzitter van de partij en zelfs als lid van het hoofdbestuur moet neerleggen, kan ik niet nalaten uiting te geven aan het moeilijke en smartelijke van het scheiden. Slechts een enkele wist van de beslissing die onze voorzitter nemen moest, en het zal u, vergadering, als een zeer onverwachte tijding te zwaarder gevallen zijn deze boodschap te vernemen. Ik kan de ontroering waarvan u blijk gaf, verstaan en deel erin.

Veel gedaan en nooit enig verschil

Ds. Kersten heeft onnoemelijk veel voor de partij gedaan. Hij heeft haar gesticht en voor haar beginselen mocht hij pal staan, ook toen hij van 1922-1925 haar alleen in de Tweede Kamer vertegenwoordigde. Als leider en als vertegenwoordiger van de partij heeft deze dan ook zeer veel aan hem te danken.

Is het voor u, leden van de SGP, pijnlijk dat ds. Kersten deze beslissing heeft moeten nemen, voor mij niet minder. Tal van jaren hebben wij gezamenlijk als leden in de Tweede Kamer gezeten. Nooit hebben wij daarbij enig verschil gehad. Steeds hebben wij aldaar in volkomen overeenstemming het pleit mogen voeren voor de aloude beginselen van de Hervor-

ming. Het doet mij dan ook zeer smartelijk aan dat dit voortaan niet meer zo zal zijn. Valt het uur van scheiden u moeilijk, mij valt het nog zo veel te moeilijker.

Als nummer 1 op de kandidatenlijst

Ik acht het een dure plicht voor de SGP om ds. Kersten als nummer 1 op haar kandidatenlijst te plaatsen. Gelet op het zeer vele dat hij voor de partij in en niet minder buiten de Kamer gedaan heeft, komt hem deze plaats ten volle toe. Indien er iemand in het land is die dit kan weten, dan zeker ik. Ik heb toch van zeer nabij kunnen gadeslaan het zeer vele werk dat ds. Kersten voor de SGP en haar beginselen gedaan heeft. Niet alleen overdag, maar meermalen tot laat in de nacht heeft hij daarvoor gearbeid. Hij heeft daarbij zijn lichaam niet ontzien. Daardoor heeft hij veel huiselijk genot moeten ontberen. Ook zijn gezin heeft hem daardoor menigwerf in zijn midden moeten missen.

Benoeming tot erevoorzitter

Daarom acht ik het een als vanzelfsprekende plicht ds. Kersten als nummer 1 op de lijst van de SGP voor de Tweede Kamer te plaatsen. En dat niet alleen. Ik gevoel geheel in de geest van deze geweldige grote vergadering te spreken, als ik voorstel hem tot erevoorzitter van de Staatkundig Gereformeerde Partij te benoemen. Tot mijn groot genoegen neem ik uit de onverdeelde instemming waarmee de vergadering dit voorstel ontvangen heeft, waar dat zij in haar geheel daarmee akkoord gaat. Alzo is ds. Kersten dan benoemd tot erevoorzitter van de SGP. Het doet mij bovendien zeer aangenaam aan dat deze zich de hem zo zeer vererende benoeming en onderscheiding heeft laten welgevallen.

Ten besluite

Het moge onze erevoorzitter gegeven zijn deze functie nog tal van jaren te bekleden. Dat hij ook de partij en haar hoofdbestuur en ook mijzelf met zijn zo zeer gewaardeerde adviezen nog vele jaren moge bijstaan. De Heere stelle hem in de arbeid die hij zich voorstelt thans te verrichten, tot een rijke zegen. Hij schenke hem daartoe Zijn gunst, kracht en gezondheid en kon het in Gods aanbiddelijke raad bestaan, ook herstel van krachten, opdat hij in staat gesteld mocht worden, weer als tevoren met de SGP op te trekken. Ik gevoel dat het een begeerte van de ganse vergadering is ds. Kersten de welbekende heilbede uit Psalm 121, namelijk het vierde vers, toe te zingen. Ik verzoek u dan ook dat vers staande met mij te willen aanheffen:

*De HEER' zal u steeds gadeslaan,
Opdat Hij in gevaar
Uw ziel voor ramp bewaar'.
De HEER', 't zij g' in of uit moogt gaan,
En waar g' u heen moogt spoeden,
Zal eeuwig u behoeden*

Protest tegen de onzuivere zuivering

*Op verzoek van enige kiesverenigingen verkreeg **de heer J. van Bochove** van Zeist nog het woord. Hij protesteerde tegen de 'onzuivere zuivering', waardoor ds. G.H. Kersten het lidmaatschap van de Tweede Kamer werd ontzegd. Hij betuigde aan hem de trouw van de partij en bad hem die hij van zijn kindse dagen af hoge achting en liefde heeft toegedragen, des Heeren zegen toe.*

Ds. P. Zandt eindigde met dankzegging.

Einde